

Чаплінська Юлія Сергіївна,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти
Інституту соціальної та політичної психології
НАПН України, м. Київ
[ORCID ID 0000-0002-8105-8954](https://orcid.org/0000-0002-8105-8954)

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ДО КІБОРГІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 2020 РОКУ.

У матеріалах автор презентує результати емпіричного дослідження проведеного у 2020 році щодо ставлення української молоді до питання кіборгізації людського тіла, як чужого, так і свого власного.

Ключові слова: кіборгізація людського тіла, роботизовані протези, молодь, толерантність.

Концепт напівлюдини-напівмашини можна зустріти у фольклорі, починаючи із штучного колоса Талоса із грецьких міфів і закінчуючи Залізним Гансом з однойменної казки братів Грімм. Але у якості наукової проблеми він сформований у 1960 Манфредом Клайнсом (Manfred Clynes) та Натаном Клайн (Nathan Kline) на конференції НАСА, де був презентований концепт кіборга у сучасному його розумінні. Подібний концепт піднімає багато психологічних питань – починаючи екзистенціальною проблемною прагнення людини до безсмертя і закінчуючи актуальною для сучасного світу тенденцією толерантного ставлення до незвичних форм. Але, якщо кіборгізація людського тіла відбулася за медичними приписом (тобто мала нагальну необхідність) – люди здебільшого підтримують, то кіборгізація, як прагнення до розширення людським можливостей може викликати психологічний спротив і неприйняття. Саме ці аспекти ми прагнули дослідити, опитуючи українську молодь у 2020 році.

Метою є презентація результатів опитування українського молоді, проведеного у 2020 році.

Виклад основного матеріалу. Лабораторією психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України у листопаді-грудні 2020 році було проведено всеукраїнське опитування серед учнів вже 7–10-х класів 75 закладів загальної середньої освіти у всіх областях України, крім АР Крим, Харківської, Хмельницької та Одеської і м. Київ. Загалом в опитуванні взяло участь 1681 особи, із яких 918 дівчат (54,6%) та 763 хлопчиків (45,4%).

Опитування складалося із кількох розділів, в даних матеріалах ми презентуємо частину результату, пов'язану із взаємодією старшокласників та новітніх технологій (роботів, розумної техніки та програм на основі штучного інтелекту). В рамках даного розділу нами була розширена шкала «Ставлення до кіборгізації людського тіла», яка включала вже себе два блоки (у порівнянні із дослідженням 2018 року): ставлення до кіборгізації чужого тіла та ставлення до кіборгізації власного тіла.

У першому блоці респондентам пропонують відповісти на питання *«чи поставляться вони до іншої людини добре, якщо дізнаюся, що в неї є роботизована частина тіла і без неї вона не може...»* А далі пропонується 6 змодельованих ситуацій, але вже три варіанти відповіді до кожної «так», «ні», «важко відповісти»:

- 1) ходити: пересувається тільки на роботизованій колясці;
- 2) рухатися: кінцівки замінено комп'ютерними протезами;
- 3) чути або бачити: необхідний спеціалізований протез;
- 4) розмовляти: її думки озвучуються за допомогою роботу, штучним голосом;
- 5) мислити: в її голову вмонтовано спеціалізований імплант;
- 6) запам'ятовувати: уся її пам'ять знаходиться на смартфоні/роботизованому пристрої.

Також ми додали питання актуальне для сьогодення про ставлення до людини *«у якій немає фізичного тіла, вся її особистість відцифрована та*

завантажена у світову мережу Інтернет», як відображення філософського питання про надлюдський потенціал.

У другому блоці респондентам пропонувалося відповісти на запитання чи «готові вони змінювати своє тіло новітніми роботизованими технологіями» та 5 ситуацій, коли новітні технології або повністю вбудовуються в людське тіло, або вони можуть одягатися із зніматися із тіла за людським бажанням та, відповідно, три варіанти відповідей «так», «ні», «важко відповісти»

1.А. автономним від тіла приладом підсилити органи чуття (зір, слух тощо);

1.Б. замінити власні органи чуття на їх покращені роботизовані версії;

2.А. автономним від тіла підсилювачем м'язів/кісток;

2.Б. вмонтованим у тіло підсилювачем м'язів/кісток (наприклад, скелет із адамантію як у Росомахи);

3.А. автономним від тіла розумовим підсилювачем;

3.Б. вбудованим у тіло додатковим мозком (покращувачем пам'яті, інтелекту);

4.А. автономним від тіла перекладачем;

4.Б. вбудованим у тіло перекладачем (щоб можна було розуміти інші мови на постійній основі без зусиль);

5. вбудованим у тіло «Сокером» для прямого підключення до інтернету.

Результати даного дослідження ми будемо розглядати, відповідно, у такі самій послідовності: спочатку ставлення молоді до кіборгізації чужого тіла, потім їх ставлення до кіборгізації власного тіла.

Ставлення української молоді до кіборгізації чужого тіла

Як ми бачимо на Рис. 1. менше чверті респондентів не готові поставитися добре до людей, що мають роботизовані протези або імпланти. Це свідчить про те, що в Україні молодь досить толерантно ставиться до кіборгізації людського тіла за медичними показаннями. При цьому лише 15 % вибірки зазначили, що мали прямий досвід взаємодії із людьми, що користуються роботизованими протезами (кінцівок, зору або слуху).

Із шести запропонованих у дослідженні варіантів, діти були готові поставитися найбільш добре до тих людей, чиї кінцівки замінено протезами (81%), тих, хто пересувається на роботизованих візках (81%) та тих, кому потрібні роботизовані пристрої, щоб чути або бачити (81%). Найменш толерантно діти готові були поставитися до людей, що потребують спеціалізованих імплантів, пов'язаних із когнітивними функціями. Ми можемо припустити, що подібна картина сформована внаслідок звичайної не обізнаності та не поінформованості.

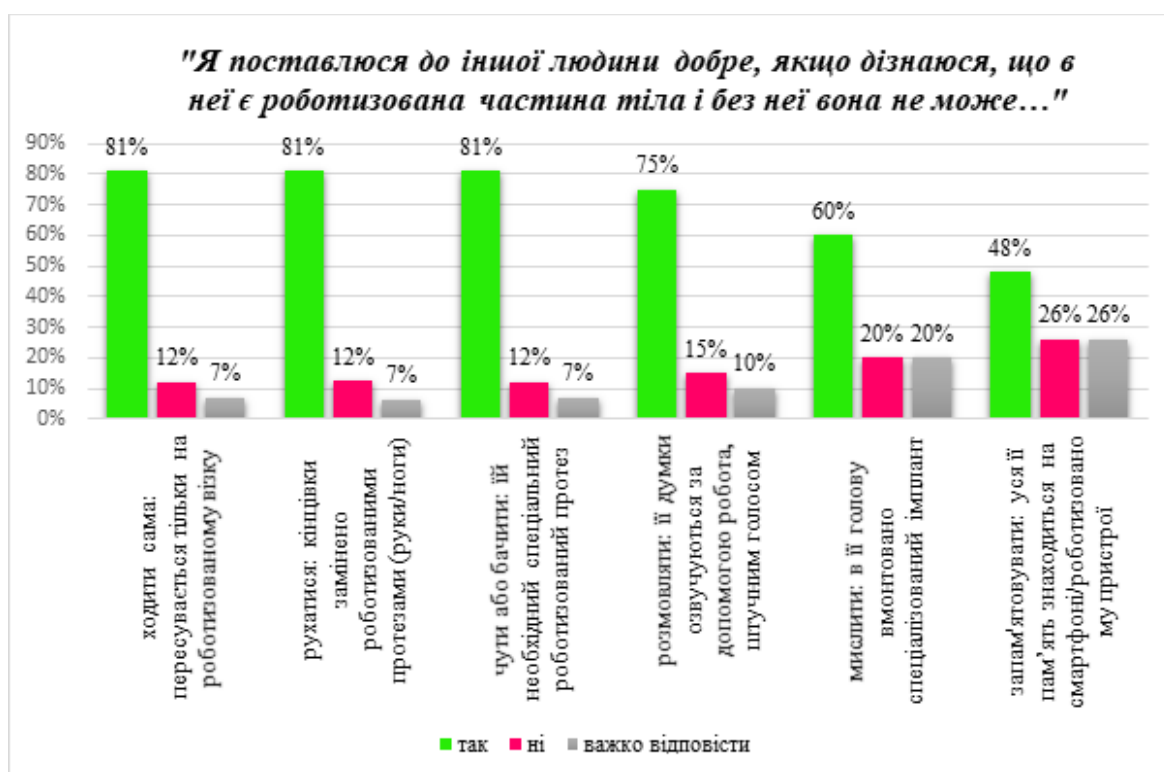

Рис. 1. Ставлення респондентів до кіборгізації чужого тіла (2020 рік)

Найбільш суперечливе ставлення серед респондентів викликають люди з роботизованими протезами когнітивної сфери, пов'язаної з мисленням або запам'ятовуванням. На нашу думку, подібний результат може бути пов'язаний з тим, що людям загалом властиво ставитися з побоюванням до того, чого вони не розуміють або чий принцип роботи їм не знайомий. Люди, в цілому, розуміють як функціонує мовний апарат, очі, вуха або кінцівки, більш того, функціонування цих органів мають очевидну наочність – людина бачить, як рухається рука або

нога, бачить рух зіниці, чує голос, може оцінити реакцію на почутий звук. А робота мозку, процес мислення або запам'ятовування менш наочні. У випадку рухових протезів людина може оцінити очевидні ризики, а от у випадку роботи мозку – це зробити складно, що формує загальний рівень недовіри та навіть страху до подібних технологій.

Ми вважаємо, що реакції респондентів на ідею кіборгізації когнітивної сфери певною мірою можна пояснити ефектом «зловісної долини» («Uncanny Valley») – суперечливими сигналами сприйняття. Цей негативний ефект, пов'язаний зі страшними, нез'ясовними або невідповідними стимулами із зовнішнього середовища (наприклад, раптовий гучний сміх у невідповідних для цього обставинах). Часто він супроводжується активацією суперечливих когнітивних уявлень (Moore, 2012). Тобто перцептивна напруга виникає, коли людина відносить суб'єкт до певної конкретної категорії, але його зовнішність чи дії цієї категорії не відповідають, таким чином виникають суперечливі. Наприклад, коли гуманоїдна фігура сприймається як людина, але вона починає рухатися як робот або має інші фізіологічні або поведінкові риси робота. Якщо раніше, навіть 10 років тому, мова про ефектом «зловісної долини» і суперечливі сигнали сприйняття йшла здебільшого в контексті фізичних особливостей людей, що мають роботизовані частини тіла, то зараз, коли протезування стало більш поширеним і вже не викликає такого сильного подиву і відторгнення (про що побічно свідчать результати нашого дослідження), контекст зміщується в площину когнітивних та поведінкових особливостей кіборгізації, інформація про які все ще є малопоширеною і незвичною для більшості людей.

Цікавим також нам видається факт, що 38% респондентів *готові поставитися добре, до людини у якої немає фізичного тіла, вся її особистість відцифрована та завантажена у світову мережу Інтернет.*

Ставлення української молоді до кіборгізації власного тіла

Як ми можемо побачити на Рис.2., у питання щодо посилення власних органів чуття респонденти надали перевагу автономним варіантам (37%) проти

заміщених (28), у питання підсилення м'язів відповіді респондентів розділили рівномірно (32%), у питанні розумового підсилення респонденти надали перевагу вмонтованим у тіло новітнім технологіям (36%) проти автономних варіацій (28%), таку ж картину ми можемо спостерігати і у питанні щодо вбудованого у тіла перекладача (56%) у порівнянні з варіантом технології, якщо може бути одягнена і знята (36%).

У зв'язку з чим, ми не можемо сказати, що висунута нами гіпотеза була підтвердженою.

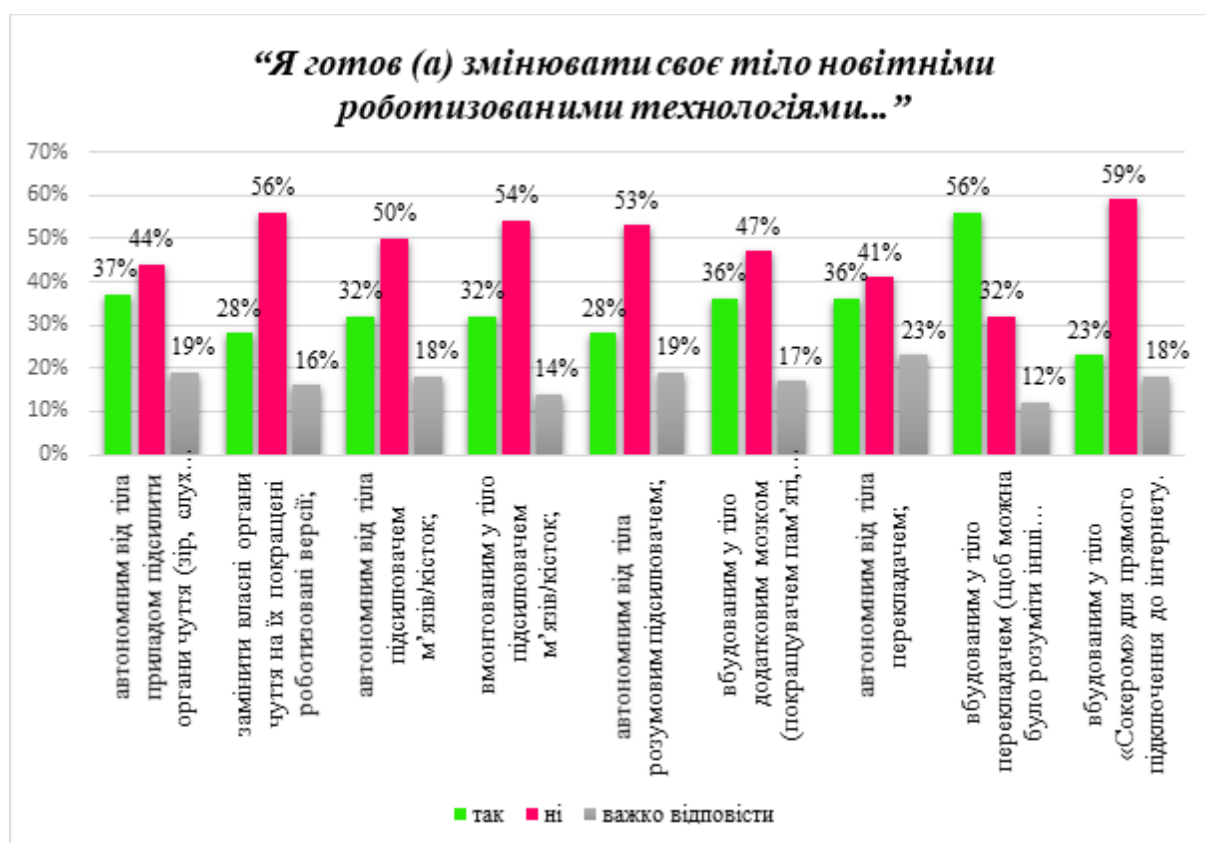

Рис. 2. Ставлення респондентів до роботизації свого тіла (2020 рік)

Також ми маємо зазначити, що більша частина респондентів негативно ставляться до такого явища як кіборгізація власного тіла. Лише в одному із змодельованих варіантів більше половини респондентів зазначили, що вони готові змінити своє тіло новітніми роботизованими технологіями, а саме: вбудованим у тіло перекладачем. Тобто такої технології, як б завжди і всю була з респондентами та допомагала їм комунікувати з людьми по всьому світі.

Результат даного дослідження ми можемо пов'язати із все більше зростаючою мобільністю та можливістю відвідувати різні країни, а також актуальною проблемою мовного бар'єру, оскільки не у всіх країнах громадяни вільно володіють англійською мовою (як певною універсальною). Наприклад, у Франції, Греції чи Італії молодь може зіткнутися з тим, що місцеві жителі будуть володіти лише офіційною мовою країни і не розуміти жодної іншої.

Висновки. Однією з можливих причин збільшення ступеня прийняття молоддю кіборгізації є все більше розповсюдження толерантності як світоглядної позиції. Подібний життєвий підхід особливо характерний для молодих людей. Поняття толерантності передбачає повагу, прийняття і правильне розуміння різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способу виявлення людської індивідуальності. Вона протиставляється соціальній несправедливості, поступкам чужим поглядам і переконанням, жорстокому нав'язуванню своєї думки оточуючим.

Дослідження показують, що в середовищі української молоді реалізується світова тенденція до толерантного ставлення: різноманітність гендерів, форм людського тіла, культурних особливостей викликає у них швидше інтерес, ніж відторгнення і неприйняття.

Список використаної літератури:

Moore, R. A (2012). Bayesian explanation of the «Uncanny Valley» effect and related psychological phenomena. Sci Rep 2, 864. <https://doi.org/10.1038/srep00864>